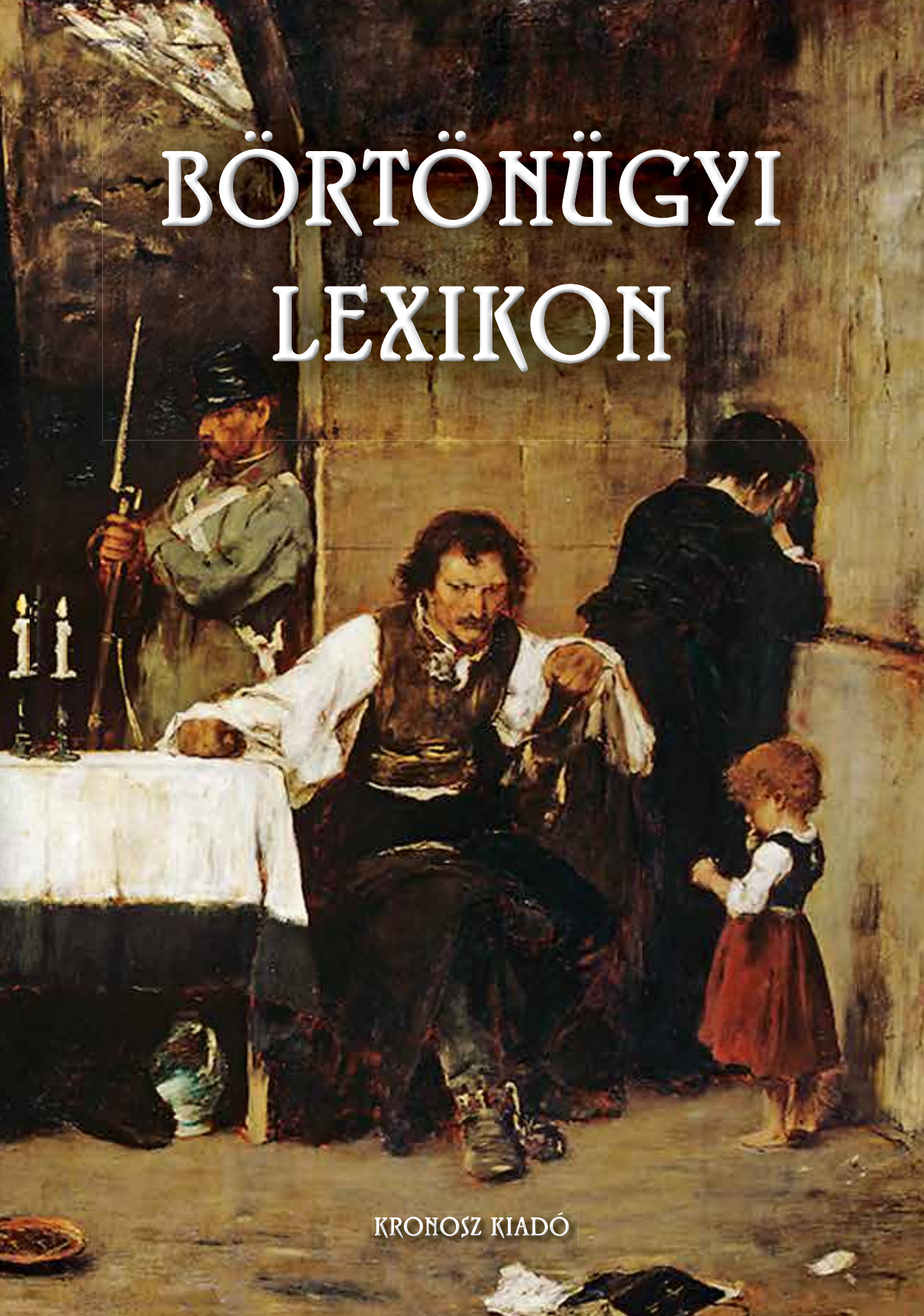

BÖRTÖNÜGYI LEXIKON

KRONOSZ KIADÓ

BÖRTÖNÜGYI LEXIKON

*„A bűnözés három főoka: a tudatlanság, szenvedélyesség
és szegénység. A tudatlanság gyógyszere az oktatás,
a szenvedélyeket medrükbe szorítja az erkölcs és vallás,
a nyomortól megvéd a munka.”*

Pulszky Ágost – Tauffer Emil:
*A börtönügy múltja, elmélete, jelen állása
különös tekintettel Magyarországra.*
Emich Gusztáv kiadványa, Pest, 1867, 149–150.

BÖRTÖNÜGYI LEXIKON

Írta és szerkesztette:

DR. BENCZE BÉLA

Kronosz Kiadó
Pécs, 2014

Készült
az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Büntető-eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék,
Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék,
a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
a Büntető-eljárásjogi és Kriminálisztikai Tanszék,
a Kriminológiai és Büntetés-végrehajtási Tanszék
a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészettudományi Kar, Büntetés-végrehajtási Tanszék,
a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központja
és a Magyar Börtönügyi Társaság közreműködésével.

Közreműködők:

Dr. Habil. Lőrincz József CSc.

Apró Andrea	Fritz Norbert	Mihály Attila
Dr. Baltás László	Dr. Habil. Herke Csongor PhD.	Molnár Gyula
Dr. Bogotyán Róbert	Juhász Szabolcs	Nagy Norbert
Dr. Czenczer Orsolya PhD.	Dr. Habil. Kabódi Csaba CSc.	Ranga Attiláné
Csóti András	Kántor Gáspár	Sövény Zoltán
Deák Ferenc István	Prof. Dr. Habil. Korinek László DSc.	Szitka Szabolcs
Dobrotka Katalin	Dr. Kóhalmi László PhD.	Sztodola Tibor
Dr. Estók József	Prof. Dr. Habil. Mezey Barna DSc.	Prof. Dr. Habil. Tóth Mihály Dsc.
Fliegauf Gergely PhD.	Dr. Mező László	Dr. Zakhar Tibor

Lektorálták:

Dr. Bögöly Gyula	egyetemi docens, Központi Nyomozó Főügyészség Kaposvári Regionális Osztály, címzetes fellebbviteli főügyészségi ügyész, főügyészségi osztályvezető katonai ügyész
Dr. Tari Ferenc	egyetemi docens, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészettudományi Kar, Büntetés-végrehajtási Tanszék
Prof. Dr. Habil. Vókó György	CSc. egyetemi tanár, osztályvezető ügyész, Legfőbb Ügyészség

A lexikonban előforduló címszavak némelyike a szorosán vett börtönügyi, poenológiai szakterületen kívüli, ám kapcsolata a lexikon jellegéhez egyértelműen mutatkozik.

A lexikon lezárva: 2014. január 1.

Jelen elektronikus kiadvány a Kronosz Kiadó gondozásában
2014-ben megjelent nyomtatott kötet változatlan kiadása

pdf ISBN 978-615-6027-39-9

Előszó

Tisztelt Olvasó!

Történelmi tény, hogy a börtön több ezer éves intézmény, hiszen már a legősibb feljegyzések is tanúskodnak létéről. A börtönök történetében jelentős előrelépést jelentett a 18. század, amikor a büntetések humanizálódása zajlott le, és a börtönbüntetés fokozatosan a súlyos bűncselekmények legfőbb büntetési módjává vált. A börtönnel, a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásával kapcsolatos ismeretek, tapasztalatok hatalmasra duzzadtak az évszázadok során, kialakult a börtönügy mint tudomány, illetve – nem mellékesen – a büntetés-végrehajtási szakma.

A könyv, amelyet az olvasó a kezében tart, tudományos és szakmai szempontból egyaránt törekszik az ismeretek feldolgozására, közvetítésére. Fontos megjegyezni, hogy hasonló szaklexikon korábban nem segítette a téma iránt érdeklődők tájékozódását. A lexikon több mint 1300 szócikket tartalmaz, megjelenítve a börtönügyhöz kapcsolódó társadalomtudományok széles spektrumát, számos börtönügyi szakember életrajzát közli, továbbá nagy hangsúlyt helyez a hazai büntetés-végrehajtási intézetek és az elítéltek munkáltatását biztosító gazdasági társaságok bemutatására. Nem törekszik a teljességre, de óriási ismeretanyagával mégis képes érzékeltetni, hogy mennyire hiányzott ez a kiadvány a hazai börtöntudomány „fegyvertárából”.

Mint már az eddigiekből is kiderülhetett, a lexikon elsősorban a magyar börtönüggyel, büntetés-végrehajtási szervezettel kapcsolatos tudnivalókat helyezi középpontba. A hazai börtönügy az elmúlt időkben számos változáson ment keresztül, legfontosabb feladatai azonban nem változtak. A büntetés-végrehajtás alapvető funkciója a fogvatartottak biztonságos őrzése, de ugyanilyen lényeges feladatunk, hogy a lehető legtöbbet megtegyük az elítéltek reintegrációja, a társadalomba való visszavezetése érdekében. 2013 óta – a magyar börtönügy történetében először – törvény szabályozza a büntetés-végrehajtás tevékenységét. Örvendetes, hogy az új büntetés-végrehajtási kódex jogintézményei is helyet kaptak a könyvben.

A lexikon széleskörűen mutatja be a börtönök világát, amelyet sokszor tabuként kezel a társadalom. A büntetés-végrehajtási intézetek természetes velejárója a „zárttság”, ugyanakkor a büntetés-végrehajtási szervezet folyamatos törekvése, hogy működése egyre inkább nyitottá, átláthatóvá váljon. A társadalmi vita, a nyilvánosság fontosságát aláhúзва idézem Törökfalvi Török Kálmánt, a szegedi börtön első igazgatóját: *„Mindaddig, amíg ügyünk iránt a társadalmat rokonszenvesebb érzelmekre és emberjavítási törekvéseinket illetőleg közreműködésre megnyerni nem sikerül, hazánk-*

ban a börtönügy haladását bármilyen fényes és tagadhatatlanul nagymérvű haladások jelzik is, az ügy szellemi diadalát, annak a társadalomra nézve üdvös eredményét még nem biztosítottuk.”

Végezetül nem szabad megfélelkezünk arról, hogy a kötet létrejöttét dr. Bencze Béla bv. alezredesnek, bv. tanácsosnak, a Baranyai Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnokhelyettesének többéves kitartó munkája tette lehetővé.

Tisztelt Olvasó! Jó szívvel ajánlom figyelmébe a *Börtönügyi lexikont*, amely reményeim szerint hasznos információt nyújt minden, a börtönügy iránt érdeklődő számára.

Jó olvasást kívánva:

Csóti András bv. vezérőrnagy
bv. főtanácsos
a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka

Jelek és rövidítések

A Börtönügyi Lexikon – ahogyan az az enciklopédikus szótáraknál szokásos – vegyesen tartalmaz rövidebb, értelmező jellegű, valamint az egy-egy címszóval kapcsolatos tudnivalókat részletesen kifejtő szócikkeket. A szócikk élén minden esetben a **kövér betűkkel** nyomtatott **címszó** áll. Ha egy címszót nem az előfordulási helyén tárgyalunk, hanem egy másik változatnál, akkor (→) utalójellel hivatkozunk arra a címszóra, ahol a magyarázat található.

~	a címszó változatlan alakját (az ikés igéknél az <i>-ik</i> nélküli igetövet) helyettesítő jel
!..!	a példamondatok után és az etimológiában a jelentést fogja közre.
§	paragrafus
*	született
†	elhunyt

A címszavak betűrendbe sorolásánál az alábbi ábécét követtük:

A / Á / B / C / Cs / D / E / É / F / G / Gy / H / I, Í / J / K / L / M / N / Ny / O, Ó / Ö, Ő / P / R / S / Sz / T / Ty / U, Ú / Ü, Ű / V / W / Z / Zs

Rövidítések

ált. = általában	m. kir. = magyar királyi
ang. = angol	MTA = Magyar Tudományos Akadémia
BM = Belügyminisztérium	ném. = német
Btk. = Büntető Törvénykönyv	nép. = népies
bv. = büntetés-végrehajtás/i	ol. = olasz
Bv. kódex = a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény	or. = orosz
BVOP = Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága	orv. = orvosi
c. = című	pl. = például
cig. = cigány	ritk. = ritka, kevéssé használt (kifejezés)
ENSZ = Egyesült Nemzetek Szervezete	röv. = rövidítés, rövidítve
fn. = főnév	sp. = spanyol
fr. = francia	sz. = szám, lapszám
gör. = görög	szül. = született, születési név
gyak. = gyakran használatos (kifejezés)	tc. = törvénycikk
hiv. = hivatalos forma	ti. = tudniillik
ill. = illetve	tn. tárgyatlan (ige)
IM = Igazságügyi Minisztérium	tréf. = tréfásan
kat. = katonai	ts. = tárgyas (ige)
ker. = keresztény	tsz. = többes szám
lat. = latin	tv. = törvény
mn. = melléknév	ua. = ugyanaz
MH = Magyar Honvédség	ui. = ugyanis
	ún. = úgynevezett
	ur. = uralkodott
	v. = vagy
	vö. = vesd össze

A

aberráció: fn. (lat.) Rendellenesség, beteges eltérés a normálistól. Erkölcsi, nemi eltévelyedés.

abnormális: mn. (lat.) A szokottól eltérő, rendellenes, beteges, szabálytalan. ~ személyiség: a személyiséget alkotó összetevők (magatartásmódok, ösztönök, érzelmek, gondolkodási funkciók) eltérése az átlagtól.

abolicionizmus: fn. (lat.) A halálbüntetés eltörléséért küzdő társadalmi mozgalom, eszmei áramlat megnevezése, mely a 18–20. században volt nagy hatással a börtönügyi gondolkodókra és az uralkodókra. → *Beccaria* hatására számos európai országban, majd később szerte a világon elterjedt az abolíció nézete. Először a Toscanai Nagyhercegségben törölték el a halálbüntetést (*pena di morte*) 1786-ban, igaz, 1790-ben visszaállították, változó alkalmazással, egészen 1860-ig.

abszolút büntetési elmélet: A büntetés céljává a megtorlást teszi, melynek jogalapja az elkövetett cselekmény. Immanuel Kant (1724–1804) szerint a büntetést kizárólag azért kell alkalmazni, hogy a bűncselekmény feltétlenül igazságos megtorlásban részesüljön. Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770–1831) szerint a bűncselekmény a jog tagadása, ennélfogva a büntetésnek a jogsértés tagadásának kell lennie, így a büntetés megtorlás, amelynek mértékét az elkövetett cselekményhez kell megválasztani. Az elmélet a gyakorlatban nem honosodott meg.

abszorpció elve: Büntetőjogi elv halmazati büntetés kiszabása esetén. Ha az utólag kimondandó büntetések halmaza túlzottnak látszik, a bíró a halmazatban szereplő legsúlyosabb cselekményre rendelt büntetés keretei között értékeli a többi bűncselekményt.

Abu Ghraib: Bagdadi Központi Börtön Irakban, Bagdadtól 32 kilométerre nyugatra. Az

1950-es években épült börtönt 2002-ben hat újabb körlettel egészítette ki a Szaddam Huszein-rezsim. Hírnevet az iraki megszállás ideje alatt szerzett, amikor napvilágra került az iraki háború egyik legszégyenteljesebb eseménye: több ezer embert tartottak itt fogva az amerikaiak, a legtöbbször ártatlanul. Mindez eltörpül a szörnyű bűncselekmények mellett, amelyeket az emberi mivoltukból kivetkőzött amerikai örök követek el velük szemben. A nemzetközi egyezményeket figyelmen kívül hagyva brutális kínzásoknak vetették alá a foglyokat, szexuális aberrációkat végeztek velük, minden lehetséges módon megalázták őket feletteseik hallgatóságos jóváhagyásával. A nemzetközi felháborodás dacára csak néhány elkövetőt vontak felelősségre.

Abu Ghraib

abúzus: fn. (lat.) Visszaélés, jogtalanság.

adaptációs szabadság: A kényszergyógykezelés (→ *KGYK*) végrehajtása során, ha annak elrendelésétől egy év eltelt – a beteg gyógyulása érdekében –, a főigazgató főorvos bizottsági véleményre alapozott engedélyével az → *IMEI*-ben kezelt beteg legfeljebb 30 napig ~ra bocsátható.

Ez csak gondozásra alkalmas személy részére, annak írásbeli nyilatkozata alapján engedélyezhető, tartama újabb 30 nappal meghosszabbítható.

adaptív: mn. (lat.) Alkalmazkodó.

ad bestias: (lat. 'a vadállatokhoz') Halálos büntetés az ókorban, melynek értelmében az elítéltet a vadállatok közé vetették. Elnevezése továbbá a gladiátoroknak is, akik pénzért viaskodtak a vadállatokkal, s azért *bestiarii*nak is nevezték őket.

addiktív: mn. (lat.) Függőségi (viszony).

Adler, Alfred: (*1870. febr. 7. Rudolfsheim, †1937. máj. 28. Aberdeen) Osztrák pszichiáter. Bécsben kezdte meg orvosi tevékenységét. Kezdetben a pszichoanalízis freudi vonalát képviselte, de rövid időn belül attól lényegesen különböző saját irányvonalat teremtett. 1911-ben megalkotta elméletét, amely individuálpaszichológia néven vált ismertté. Míg Freud az emberi viselkedést elfojtott szexuális tartalmakkal hozza kapcsolatba, addig ~ az →*ego* felsőbbrendűségi törekvéseit és környezetének interakcióját tekinti viselkedésünk mozgatórugójának. Azt vallotta, hogy az embert elsősorban társadalmi késztetések motiválják. Nem csupán azt állítja,

Alfred Adler

hogy az embert a társadalmi hatások szocializálják, hanem azt, hogy maga a szociális érdeklődés veleszületett tulajdonság. ~ munkásságának másik jelentős terméke a *kreatív én* fogalmának megteremtése. Ez egy szubjektív rendszer, amely értelmezi és jelentéssel látja el a szervezet élményanyagát. Tanainak harmadik vonala a személyiség egyediségének és a saját életstílusnak a hangsúlyozása. Elméletében nem tulajdonít nagy jelentőséget a szexuális ösztönöknek, mivel szerinte az ember elsősorban társadalmi lény. A tudatot helyezte a személyiség középpontjába, szerinte az ember általában tisztában van viselkedése okaival. ~ szerint a gyermeket nem dicsérni, hanem bátorítani kell, nem büntetés, hanem logikus következménnyel járó szembesülés kell a jó neveléshez. ~ szerint a büntetés rossz, mert a büntetőről szól, annak indulatait adja tovább, nincs benne jobbitó szándék. Ha sok idő telik el a büntetés és annak oka között, a gyermek nem kapcsolja össze a kettőt, s így inkább romboló hatása van. A büntetés helyett logikus következményeket kell alkalmazni; pl. ha leejti a gyermek a csészét, fel kell szólítani, hogy hozza a seprűt és takarítsa fel. Ez a tapasztalati tanulás.

Adorján, Szent: A börtönőrök és hóhérok védőszentje. Maximianus császár uralkodása idején szenvedett vértanúságot Kr. u. 280 körül.

Maximianus Nikomédia városában a római isteneknek (bálványoknak) áldozott, parancsára mindenki keresztények után kutatott, üldözte őket. Ki a büntetéstől való félelemből, ki a pénzjutalom utáni vágyból: szomszéd a szomszédot, rokon a rokont hurcolta a bíróság elé. Közülük harminchármat üldözőik elfogtak, és a császár elé vezettek, aki így szólt hozzájuk: „Nem hallottatok, hogy milyen büntetést rendeltem el a keresztények ellen?” Az elfogtak így válaszoltak: „Hallottuk és kinevettük esztelen parancsodat.” Erre a császár haragra gyúlva, nyers szíjjakkal korbácsolta meg őket, és parancsot adott arra, hogy szájukat kövekkel zúzzák szét, és elrendelte, hogy miután mindenki vallomását feljegyezték, vasra verve zárják őket börtönbe.

Állhatóságukat látva Adorján, a börtönbeli szolgálattevők kapitánya, így szólt hozzájuk: „Az Istenre kérek benneteket, mondjátok meg, mi viszonzást vártok ezekért a kínokért?” Erre ezt mondták a szentek: „Szem nem látott,